

Dušica Seferagić

Centar za sociologiju sela, grada i prostora
Instituta za društvena istraživanja
Sveučilišta u Zagrebu,
Zagreb, Tomislavov trg 21/I

Suburbane perspektive

I. Zašto o suburbiji?

Na razložno pitanje: zašto u nas govoriti o suburbiji kada je tako reći nemamo i kada je ona karakteristika razvijenih kapitalističkih društava i njihovih višemilijunskih metropola, moguće je dati više odgovora.

1. O svakom urbanom fenomenu, bio on naš ili ne bio, valja razmišljati, ako ni zbog čega drugog a ono da bi se utvrdile razlike između naše i drugih vrsta i stupnjeva urbanizacije.

2. Suburbanizacija je historijska pojava koja postoji otkada postoji i grad; njene su forme, razlozi i motivi nastanka različiti prostoru i vremenu, a opća je svjetska pojava. U zapadnom svijetu ona je u novije vrijeme najmasovnija pojava, pa stoga i najuočljivija, ali nikako nije endemska.

3. Putevi i načini naše urbanizacije ne ukazuju na neki njen specifičan, socijalistički smjer; ona često slijedi obrazac razvoja zapadnih metropola (mehanički rast, razvoj automobilizma, estetska, ekološka i humana degradacija, stambena kriza i sl.) pa nije nerealno očekivati i pojavu suburbanizacije kao dijela općeg procesa urbanizacije.

II. Definicija pojma

Literatura¹ koja govori o fenomenu suburbije sasvim je neusuglašena. Razlozi su prvenstveno ti što se suburbija ili uopće ili precizno ne definira, ili se definira po različitim kriterijima. Nisu uvijek ni potrebne ni moguće perfekcionističke definicije (sjetimo se samo koliko definicija kulture postoji), ali nekakve su definicije u svakom radu potrebne, kako ne bi došlo do zabune o sadržaju pojave koja se imenuje.

W. Dobriner² godine 1958. definira: »Suburbije su one urbanizirane, rezidencijalne zajednice koje su van općinskih granica centralnog grada, ali koje

¹ Analizirajući pojavu suvremene suburbanizacije koristili smo se uglavnom američkom literaturom jer nam je ona bila najpristupačnija i jer je fenomen suburbanizacije najrazvijeniji i najproučavaniji upravo u USA.

² William Dobriner: *Class in Suburbia*, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J. 1963.

su kulturno i ekonomski ovisne o centralnom gradu.« Već 1963. smatra ovu definiciju preuskom i tvrdi da suburbije postaju strukturno i funkcionalno raznolike i kao takve dio metropolitanske regije sa sve manje izraženih specifičnim osobinama.

*Bokoff*³ kaže: »Suburbije su takve urbanizirane jezgre locirane van centralnih gradova, koje su politički neovisne, ali ekonomski i psihološki povezane s uslugama i olakšicama koje im pruža metropola.«

*W. Martin*⁴ smatra da se: »...suburbija odnosi na relativno malu ali formalno strukturiranu zajednicu (community) u blizini o većem centralnom gradu i ovisne o njemu«.

Prema *S. Favi*⁵ »Suburbija se odnosi na varijablu stanovanja ili spavanja koju karakterizira ovisnost o gradu u sferi zaposlenja, kupovanja, rekreacije. Radna definicija označavala bi područje izvan zakonskih granica grada ali na udaljenosti dostupnoj dnevnom putovanju.«

Ostali autori koji pišu o suburbiji, čak i kada tu riječ stavljaju u naslove svojih knjiga, ne definiraju je eksplicitno. S jedne strane stoga što problematiziraju postojeće teorije, pa time i mitsku definiciju suburbije, nastojeći da otkriju nove elemente koji je razlikuju ili izjednačuju s drugim urbanim pojavama. S druge strane dolaze do zaključka da suburbija kao urbana pojava (genus proximum) nema svoju posebnost (differentiu specificu) po kojoj bi se razlikovala, i da ju je stoga nemoguće definirati. Ekstremni stav nalazimo kod *H. Gansa*⁶ koji zaključuje da, s obzirom da tip naselja ne utječe na način života, nema ni *sociološke* definicije grada niti urbanog načina života, pa prema tome ni definicije suburbije.

Slažemo se da je sociološku definiciju, oslobođenu prostornih elemenata, veoma teško dati, ali nije nemoguće. Ukoliko tip naselja ne određuje po Gansu način života, svakako je niz društvenih uzroka uvjetovalo određeni tip naselja, pa ako dakle s posljedica prijedemo na uzroke, donekle smo se približili mogućnosti definiranja.

Prije svega nema osobitih poteškoća u razgraničenju pojmova *suburbanizacije od suburbije*. Suburbanizacija je proces stvaranja suburbije, a suburbija je specifičan dio urbane strukture.

Historijski i društveni faktori otežavaju donekle i čine previše apstraktnom definiciju suburbije. Suburbija se veoma razlikovala od Ura do Los Angelesa, kao što su se razlikovali faktori i motivi koji su je uzrokovali i omogućavali. U društvenom smislu, ona je u početku bila ekskluzivno elitna, dok se kasnije demokratizirala i u moderno doba postala masovna. Elitnost i rijetkost svakako su određivale i drugačiju kvalitetu i način života u njoj.

Bez pretenzija da damo išta osim radne definicije suburbije, uzet ćemo u *sociološkom* pristupu slijedeće elemente u obzir:

1. o d l a z a k i z grada u prostor oko grada,
2. s t a n o v a n j e kao prvobitnu i primarnu funkciju (mada ne jedinu),
3. mogućnost i z b o r a grupa i pojedinaca da ne ostanu u gradu nego odu iz njega.

³ Bokoff: *The Sociology of Urban Regions 1962*, navedeno prema W. Dobrineru op. cit.

⁴ Walter Martin: »The Structure of Social Relationship Engendered by Suburban Residence«, *American Sociological Review*, XXI 1956.

⁵ Sylvia Fleis Fava: »Suburbanism as a Way of Life«, *American Sociological Review*, XXI 1956.

⁶ Herbert Gans: »People and Plans«, Basic Books Inc., New York 1968.

Institucionalna i funkcionalna povezanost s gradom-centrom, ekološka izvojenost, dobra prometna veza, politička samostalnost i sl. ostale su karakteristike suburbije, ali nisu njene differentie specificice niti su sociološke karakteristike.

— predgrađe kojega karakterizira, težnja za ulaskom u grad, nemogućnost izbora već jedini način da se riješi stambeni problem,

— gradiće satelite, koji u okviru metropolitanske regije čine male urbane cjeline u funkcionalnom i historijskom smislu,

— ruralne predjele koji se još nisu urbanizirali ali prostornom ekspanzijom metropole ulaze u sastav njene regije.

Definirajmo suburbiju dakle kao »dio metropolitanske regije koja prvenstveno zadovoljava potrebu stanovanja a nastala je kao posljedica svojevoljnog napuštanja grada određenih slojeva stanovnika«.

Svi utori koji govore o suburbiji slažu se u tri njene osnovne karakteristike:

- fizičkoj izdvojenosti iz grada,
- ekonomsko-kulturnoj ovisnosti i
- političkoj samostalnosti.

Za potrebe ovog rada bit će dovoljno da govorimo o suvremenoj suburbiji kako bismo mogli biti što konkretniji u njenu određivanju.

III. Proces suburbanizacije

*Lewis Mumford*⁷ u svojoj knjizi: »Grad u historiji« kaže kako je svako stoljeće donosilo svoje razloge i motive za bijeg u suburbiju. U XIII stoljeću bio je to strah od kuge i drugih zaraznih bolesti, u XVIII stoljeću romantičarska zaljubljenost u prirodu i zdrav život a mržnja prema »ružnom gradu«, u XIX stoljeću strah od siromaha koji preplavljaju jezgre velikih gradova.

Suburbanizacija XX stoljeća dio je općeg procesa metropolitanizacije što ga ukratko možemo označiti kao gigantski rast pojedinih gradova u prostornom i ljudskom smislu, koji prati funkcionalna preraspodjela između grada i okolice, dobra prometna povezanost te visoka dnevna migracija u oba pravca. Iz mnoštva razloga koji uvjetuju suburbanizaciju a koje različiti autori po različitim kriterijima svrstavaju, moguće je izdvojiti osnovne:

1. *Ekonomsko-tehnološki napredak* — On znači koncentraciju proizvodnje u okviru metropolitanske regije (to je koncentracija na nacionalnom a difuzija na regionalnom nivou), razvoj prometa (željeznica, automobil, ceste), porast ekonomskih mogućnosti određenih slojeva u društvu.

2. *Društveni pokret i društvena politika* — S jedne strane društveni slojevi kojima su porasle mogućnosti razvili su kritički odnos prema životu u gradu, koji je rezultat razvoja potrošačkog, profitaškog društva, težeći da stvore jednu novu izvornu zajednicu u kojoj bi živjeli ljudskim životom i ostvarili političku samostalnost na bazi lokalne samouprave.⁸ S druge strane,

⁷ Lewis Mumford: »Grad u historiji«, Naprijed, Zagreb 1968.

⁸ Robert C. Wood u svojoj knjizi »Suburbia« (Houghton Mifflin Company, Boston 1958) vrši visprenu analizu suburbije kao američke zablude da povratni ideal male demokratske zajednice s političkom neovisnosti, u uvjetima masovnog i centraliziranog društva.

jedno je vrijeme (počevši od New Deal) društvena politika bila izrazito nklonjena razvoju suburbije. Veliki »dobročinitelji« i »špekulanti« tipa »Levitt and Sons«, »Ford Motor Company«, »Američki graditelji zajednica« i sl. ulagali su kapital u izgradnju jeftinijih, dobro opremljenih, udobnih i lijepih naselja prvenstveno namijenjenih različitim ratnim veteranima a potom i drugim aspirantima (ovisno o džepu i aspiracijama). Rijeke ljudi počele su se slijevati u suburbiju. Kao tipična metropolitanska pojava broj stanovnika u jezgri relativno se smanjivao a u regiji vrtoglavo rastao.⁹

3. *Vrijednosna orijentacija* — Na bazi repulzivnih sila grada a atraktivnih sila okolice, ljudi su formirali vrijednosti i objašnjavali sebi i drugima zbog čega odlaze u suburbiju. Istraživanja su pokazala da postoje površniji razlozi među kojima prevladava familizam (svoja obitelj — svoja kuća, bolje za odgoj djece), ekološki razlozi (čist zrak, tišina, zelenilo) te dublji: potvrđivanje statusa, klasna, rasna i religiozna odbojnost i sl. Tako H. Douglas definira suburbanita kao: »vrstu osobe koja zgusnutost, buku i organizaciju gradskog života nalazi u suprotnosti sa svojim potrebama za nezavisnošću, otvorenošću i tišinom suburbije«. »Neograničeni san« jest ono što ljudi imaju na umu kada maštaju o suburbiji, »ograničeni san« jest ono što ostvaruju kada u njoj žive, kako to lijepo kaže Spectrosky u svojim »Exurbanitima«.

Na ma koji način svrstali uvjete i razloge suburbanizacije najbitnije je utvrditi, kao što su to učinili kritičari zapadnog društva Whyte, Fromm, Riesman, Mumford i ostali, da je *suburbanizacija izraz i sastavni dio organizacije i funkcioniranja jednog tehnički visoko razvijenog kapitalističkog društva i njegovih dijalektičkih suprotnosti*.

IV. Mit i stvarnost suburbije

Isti ti kritičari suburbije kao dijela kapitalističkog društva, stvorili su na zalost i mit o njoj. Njihova djela izazvala su pravu poplavu »branilaca« suburbije. Neki od njih pokušali su vlastitim istraživanjima točku po točku srušiti elemente mita, drugi su je emotivno branili. Rušenje mita imalo je dvije teze:

1. Nije točno sve što se o suburbiji tvrdi.
2. Ukoliko je i točno, to nije samo suburbana crta niti je suburbijom uvjetovana.

⁹ Mnogobrojni statistički podaci potvrđuju rast suburbije. Tako npr. Robert Wood, u navedenom djelu, iznosi podatak da je Beverly Hills, suburbija Los Angelesa, porasla za 2468%.

¹⁰ Pete Seeger pjeva šarmantnu protestnu pjesmicu Malvine Reynolds napisanu 1962. protiv konformizma svake vrste. Jedna od strofa posvećena je i konformizmu suburbije:

Little boxes on the hillside, little boxes made of ticky-tacky,
Little boxes on the hillside, little boxes all the same,
There's a green one, and a pink one, and a blue one,
and a yellow one,
And they're all made out of ticky-tacky,
And they all look just the same.
(Kutijice na brežuljku, kutijice napravljene od miš-maša,
Kutijice na brežuljku, kutijice sve jednake,
Evo jedne zelene, i jedne ružičaste, i jedne plave,
i žute,
i sve su napravljene od miš-maša,
i sve izgledaju sasvim isto.)

Prema vlastitom iskustvu možemo reći da zapadna suburbana obala USA zaista izgleda depresivno sa svojim beskrajnim suburbanim nizovima.

Međutim ako riječ »little« zamijenimo sa »big«, pa dobijemo »velike kutije«, vidjet ćemo da je stvarnost jednako istinita. Nekadašnji dormitoriji New Yorka: Brooklin, Bronx ne izgledaju nimalo veselije sa svojim velikim, depresivnim, ciglastim kućerinama što su izbrazdane crnim požarnim ljestvama.

Osnovni elemenat mita jest princip *homogenosti* :¹⁰

- a) homogenost fizičke strukture,
- b) homogenost društvene strukture i
- c) utjecaj homogenosti fizičke strukture na homogenizaciju u društvenom smislu, u načinu života.

a) Društvena homogenost značila bi apsolutnu *prevlast srednje klase* u suburbiji. Ova točka mita, kažu njegovi kritičari,¹¹ proizlazi odatle što su mitotvorci generalizirali iskustva prvih suburbija i što su (ukoliko su) vršili istraživanja u svjesno odabranim tipičnim srednjoklasnim suburbijama. Tako je **W. R. Whyte**¹² vršio istraživanje u Park Forestu, tipičnoj srednjoklasnoj zajednici, dok je **H. Gans**¹³ naprotiv ispitivao Levittown čiji su stanovnici bili radnici i niža srednja klasa. **B. Berger**¹⁴ vršio je istraživanje u Milpitasu, suburbiji radnika Fordove kompanije, **Kaplan** također, **Dobriner** je istraživao suburbiju niže srednje klase, a **Scott Greer** čak crnačku suburbiju.

Da bi razbio mit o srednjoklasnoj suburbiji **Dobriner**¹⁵ inzistira na razgraničenju srednje klase na staru i novu, a potom na nižu i višu srednju klasu. Razlike među njima veće su nego između cijelih klasa. Tako je životni stil donje srednje klase daleko sličniji stilu života VKV radnika nego gornjoj srednjoj klasi.

Lazerwitz¹⁶ navodi podatke da 36% KV i PKV radnika živi u suburbiji, 33% u centru grada, a 31% na rubu grada. To pokazuje da se klasičan raspored klasa u prostoru mijenja i da radnička klasa ulazi na velika vrata u suburbiji. Istraživanja također pokazuju, a što autori ne zključuju, da mada se suburbija otvara tradicionalno nižim klasama, ona ostaje prostorno segregirana u pojedinim suburbanim zajednicama. **Gans**¹⁷ je to najbolje rekao: suburbija je u cjelini heterogena ali su pojedine suburbane zajednice homogene. Postojanje radničkih suburbija, nižesrednjoklasnih suburbija i sl., govori da se socijalna segregacija u prostoru i dalje održava mada »opći nivo masa raste«.

b) Drugi dio principa homogenosti odnosio bi se na *jednoobrazan način života* i to srednjoklasni, naravno. **Whyte**¹⁸ kaže: tipičan stanovnik suburbije star je 25—35 godina, član je velike organizacije, ima ženu i jedno dijete a drugo na putu, 6—7000 dolara godišnje, putuje svakodnevno na posao i kući, ambiciozan je, teži povećanju statusa, stoga mu je ova suburbija samo tranzitna stanica na putu do bolje i skuplje. Dok muž radi suburbija je prepunjena ženi i djeci, socijalni kontakti su izraziti, okupiranost u različitim organizacijama velika, a suburbija ima čudesan utjecaj na političko i religiozno opredjeljenje njenih stanovnika tako da svi postaju konzervativni i religiozni. Mumford bi tome dodao da, s obzirom da je suburbija zaštićena od tegoba života u gradu, u njoj prevladava »igra« kao stil života i »dječji pogled na svijet«.

¹¹ Dobriner, Wood, Gans, Donaldson, Berger, citirani radovi

¹² William H. Whyte: »Čovjek organizacije«, Prosveta, Beograd 1956.

¹³ Herbert Gans: »Levittowners«, Vintage Books, New York 1967.

¹⁴ Bennett Berger: »Working Class Suburbia«, University of California Press, Berkeley 1971.

¹⁵ W. Dobriner, op. cit.

¹⁶ Lazerwitz, prema W. Dobrineru, op. cit.

¹⁷ H. Gans: »Levittowners«.

¹⁸ W. Whyte, op. cit.

Pokazujući svojim istraživanjima da elementi mita nisu točni ni jedinstveni, kritičari dolaze do zaključka *da ono što uvjetuje stil života nije tip naselja već pripadnost klasi i dobi* (a to operacionalno znači da različit dohodak, obrazovanje, kulturni nivo uvjetuju razlike u ponašanju ljudskih grupa). Jedino ukoliko se srednjom klasom smatra »svatko tko ima stabilan posao i dohodak« (definicija jednog respondenta u Bergerovu istraživanju), onda se može govoriti o srednjoklasnom karakteru suburbije.

V. Utopije, planovi, alternative

Mada su tvorci mita učinili grešku generalizirajući ono što se ne smije generalizirati, oni su se kritički odnosili prema društvu u cjelini. Suvremeni kritičari mita, mada su »znanstvenije« obradili karakter suburbije nisu u svojoj kritici došli do opće organizacije društva.

Utopisti i planeri prošlih stoljeća sanjali su o boljem prostornom uređenju društva. Kraj XIX i XX stoljeće donose misloce poput Petera Kropotkina, Ebenezera Howarda, Patrica Geddesa, Clarenca Steina, Henrya Wrighta, Lewisa Mumforda koji misle o čitavom naseljenom prostoru i propagiraju »uravnoteženu organsku organizaciju grada«¹⁹ i njegov kontrolirani rast. Jedinstvo, ravnoteža i cjelovitost čine osnove organskog pristupa vrtnim, grozdastim, regionalnim, uravnoteženim, izbalansiranim, nevidljivim, ili kako ih sve ne zovu, gradovima.

Gans npr. smatra da je osnovni cilj u odnosu na suburbiju njeno potpuno otvaranje svim slojevima društva, osobito siromašnima, kojima država mora omogućiti uvjete da se presele u suburbiju ako to žele. Bergera raduje što je i radnička klasa dostigla takav standard da može živjeti u suburbiji pa se čudi ljevičarima i njihovoj alergiji na simbole srednje klase iza kojih ne vide da se krije opći prosperitet širokih slojeva. Ostali autori zadovoljavaju se samo time da sruše mit.

Uspostaviti vrijednosni odnos prema suburbiji nemoguće je bez uspostavljanja vrijednosnog odnosa prema društvu koje je na osnovi spomenutih elemenata moglo stvoriti tip urbanizacije čiji je dio i suburbanizacija.

Planirati određeni tip urbanizacije i njenih elemenata, sto je tako nemoguće bez planiranja ciljeva i puteva razvoja jednog društva u cjelini.

VI. Predstoji li nam suburbana perspektiva?

U trenutku kada čitava stvar postaje interesantna za nas moramo priznati kako malo znamo o tome. Međutim ne treba biti obeshrabren, za početak je bitno postaviti temelje istraživanju opisanog fenomena u nas.

Našem društvu predstoji suburbanizacija u onoj mjeri u kojoj ono ispunjava uvjete koji su stvorili suburbanizaciju u zemljama gdje ona već postoji. To su:

- 1) ekonomsko-tehnološka baza,
- 2) društveni pokret koji teži izmjeniti način života i naklonjena društvena politika,
- 3) vrijednosna orijentacija u smjeru suburbanizacije suburbane aspiracije građana.

¹⁹ Prema Lewisu Mumfordu, op. cit.

Za ostvarenje suburbanizacije potrebna su sva tri uvjeta; nedostajanje jednoga od njih može dovesti do posebnih oblika suburbanizacije ili do nje-na izostavljanja. Akcenat stavljamo na vrijednosti u društvu, u politici, među pojedincima, gdje je intervencija moguća. Ekonomsko-tehnološki prosperitet cilj je jednako socijalističkih kao i kapitalističkih društava. Naravno taj prosperitet ne mora biti jednak, ukoliko se ne pođe od posimističke teze da su tehnika i prosperitet po sebi kapitalistička kategorija.

VII. Rezultati istraživanja

U istraživanju povezanosti Zagreba i njegove regije,²⁰ pokušali smo s nekoliko pitanja u sklopu anketnog upitnika podijeljenog građanima grada Zagreba (n = 775), mjeriti njihove suburbane aspiracije, ili njihovu vrijednosnu orijentaciju prema suburbanizaciji. Nedostatnost pitanja možemo pripisati našoj djelomičnoj podložnosti mitu o suburbiji za vrijeme ispitivanja.

Pitanja su bila:

1. U kojem mjestu radite?
2. Biste li se željeli preseliti iz Zagreba u okolicu?
3. Ako da, zašto biste se željeli preseliti?
4. U koji predio zagrebačke okolice biste se željeli preseliti,
5. Kakve su vaše mogućnosti da tu želju ostvarite?

1. Od našeg uzorka (775), 31,6% ispitanika nije u radnom odnosu, 53,5% radi u Zagrebu, 13,6% nije odgovorilo, te su ostali podaci o dnevnim migrantima brojčano beznačajni.

2. Na pitanje »Biste li se željeli preseliti u okolicu?«, dobiveni su slijedeći odgovori:

	f	%
Da	87	11,2
Ne	654	84,3
Nisam razmišljao	30	3,87
Bez odgovora	4	0,51

Glavnina ispitanika ne želi se preseliti u okolicu, pa se postotak od 11,2% čini relativno mali. Ukoliko 87 ispitanika koji se žele odseliti u okolicu uzme-mo kao 100% tada ima smisla vršiti neka ukrštanja s nezavisnim varijablama:

Većina potencijalnih suburbanita grupira se oko *dohotka* od 751—1000 dinara po članu obitelji: 25,28% (22); zatim od 1001—1500: 24,13% (21); te 21,83% (19) sa 1501 i više. Po ponuđenoj skali oni ulaze u razrede s vi-šim dohotkom, mada taj dohodak nije osobito visok (treba imati na um da je to 1972!).

b) Sami ispitanici u najvećem postotku ocjenjuju svoj *standard* prosje-čnim: 70,11% (61) dok ga 16,09% (14) smatra ispod prosjeka. Na osnovi podataka o dohotku, jer zaradu izvan radnog vremena nismo mjerili, moguće je zaključiti da prosječni standard odgovara prosječnom dohotku.

c) Po *zanimanju* ispitanici su najčešće službenici NSS i SSS: 26,43% (23), službenici VSS i VŠS: 21,83% (19), KV i VKV radnici: 19,54% (17), te domaćice: 14,94% (13).

²⁰ Istraživanje »Društveni aspekti povezivanja Zagreba i regije«, Centar Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu 1975.

d) *Školska sprema* je slijedeća: 39,08% (34) ima potpunu srednju školu, 18,39% (16) višu, visoku i fakultet, a 11,45% (10) ŠUP.

e) Najzastupljenija je *starosna kategorija* od 36—60 godina: 63,21% (55), od 25—35 godina: 16,1% i od 61 i više 12,6%.

Whyte bi sada zaključio kako je prosječni potencijalni suburbanit službenik srednjeg obrazovanja, standarda i dohotka u dobi 31—60 godina.

3. Slijedeće se pitanje odnosilo na motive želje za preseljenjem: »Ako da, zašto biste se željeli preseliti?«

	f	%
Zbog nižih životnih troškova	5	5,81
Zbog nepodnošljivosti života u gradu	35	40,69
Zbog udobnosti života u okolici	31	36,04
Ostali razlozi	15	17,44

(N = 86 jer ih je toliko odgovorilo)

Od ispitanika 76,73% pokazuje vrijednosni sistem koji upućuje na pravu suburbanitsku svijest.

4. Pitanjem »Ako da, u koji predio zagrebačke okolice biste se željeli odseliti?« htjeli smo utvrditi moguće pravce suburbanih zona.

	f	%
U pravcu Sesveta i Dugog sela	8	15,9
U pravcu Ivanićgrada	3	5,66
U pravcu Velike Gorice	4	7,54
U pravcu Karlovca	5	9,43
U pravcu Samobora	24	45,28
U pravcu Zaprešića	9	16,98

(N = 53 jer ih je toliko odgovorilo.)

Veoma mali broj ispitanika razmišljao je o mogućem pravcu odseljenja, a od onih koji jesu, najveći broj odlučuje se za pravac prema Samoboru koji očito još uvijek vrijedi za najatraktivniju okolicu Zagreba.

5. Koliko je nekome suburbija ograničen a koliko neograničen san pokušali smo saznati pitanjem: »Kakve su vaše mogućnosti da tu želju ostvarite?«

	f	%
Nema poteškoća	3	3,48
Teškoće su savladive bez većih napora	2	2,32
Nisu nesavladive	27	31,39
Bilo bi velikih poteškoća	18	20,93
To su »pusti snovi«	36	41,86

(N = 86 jer ih je toliko odgovorilo.)

Najveći broj ispitanika smatra takav pothvat neizvedivim. No ako zbrojimo sve one koji bi mogli prebroditi bilo velike bilo male poteškoće onda je san o suburbiji za 52,32% onih koji je žele, ipak ostvariv.

Sam suburbani način stanovanja kod nas je još podosta nerazvijen:

1. Pitanje je kriterija hoćemo li sjeverne dijelove grada ubrajati u suburbiju ili u dijelove grada, i hoćemo li nova naselja individualnih stanova koja su negdje na rubu grada, dakle dotiču ga se i nisu fizički sasvim separirana (Retkovac, npr.) zvati suburbijama. U tu svrhu valjalo bi razraditi instrumentarij i mjerila koliko stvarno suburbije u nas ima a koliko je to nešto drugo.

2. Ni repulzivne karakteristike grada ni atraktivne sile okolice (dobra opremljenost, prometne veze, infrastruktura) nisu još toliko izražene da bi se bježalo iz grada. Niži slojevi još uvijek žive u predgrađima a nisu zauzeli centralne dijelove grada.

Što se aspiracija tiče možemo reći ovo:

1. U nas je daleko razvijenija moda vikendica, bilo da se nalaze na moru, u planinama ili u zelenim predjelima nadomak grada ali dovoljno daleko od općine gdje se živi u društvenom stanu. U posljednje vrijeme razvila se čitava terminologija, pa tako Zagreb okružuju kojekakve »haci-jende«, »rančevi«, »kleti« i sl. One ne služe za stanovanje, već se u njima provodi dio slobodnog vremena. Moguće je da se jedan dio potencijalnih suburbanih aspiracija zadovoljava transformirajući se u »vikendica-aspiracije«.

2. Neka druga istraživanja²¹ pokazuju da je privrženost ljudi individualnom tipu stanovanja velika i da su razlozi ekonomski, ekološki i sl. Neki od tih motiva (čist zrak, komadić vrta, želim imati svoju kuću, dobro je za djecu) zapravo su suburbane aspiracije, pa je moguće da će onoga časa kada gradnja individualnih kuća u okviru grada bude prostorno nedostupiva, vrijednosti prerasti u suburbane aspiracije.

3. Sva dosadašnja istraživanja pokazuju da ispitanici imaju nisku kulturu aspiracije i da radije drže ograničenoga sna, onoga što mogu zaista i neposredno ostvariti, te i ne pomišljaju o akcijama koje su neizvjesne i traže izuzetan napor (ukoliko nisu na njih prisiljeni).

U slijedećim istraživanjima valjalo bi ispitati sve navedene uvjete koji su Zapad doveli do tzv. »suburbane kulture«, te se vrijednosno prema njima postaviti, kako u skladu s realnim mogućnostima tako i u skladu s normativnim sistemom koji nastojimo oživjeti.

Dušica Seferagić

SUBURBAN PERSPECTIVES

(S u m m a r y)

Urbanization in Yugoslavia exhibits some tendencies that make the form of urbanization, characteristic for the developed capitalist societies. Suburbanization, being considered a part of the process of metropolisation, in Yugoslavia at its beginning, is expected to appear in Yugoslavia as well.

²¹ Istraživanje: »Društveni aspekti individualne stambene izgradnje u Zagrebu«, Centar za sociologiju sela, grada i prostora Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu 1975.

Suburbanization is being defined as: an aspect of urban organization of the human life in space, with the following characteristics: emigration from town to its surroundings, dwelling as a principal function and possibility to choose whether to stay or go out of town.

Suburbanization as a phenomenon of the west world has been made possible by a number of factors: economic-technological development, social movement and social policy, as well as the valuable orientation of people towards such a type of dwelling.

There is a myth about suburbanization as a homogenous community, but the recent researches deny that myth, and point at the complexity of structure and way of living. They show that the type of colony is not the one to determine the way of living, but on the contrary the appartenance to a certain class.

The research, carried out at the territory of Zagreb area, has take as a starting point hypothesis that suburbanization at the Zagreb is made possible as much as the previously mentioned conditions for suburbanization are being ralized by our society. Valuablye attitudes of the inhabitants of Zagreb, that is their suburban aspirations, have been measured. The results have shown that suburban aspirations of the interviewed are expressivly approach to the phenomenon of urbanization in our country.

Translated by *Biserka Cesarec*